

Históriai ínyencségek

A napjainkra igencsak jellemző, bennünket folyamatosan érő óriási információáradattól sokszor érezhetjük úgy, hogy torkig vagyunk a politikai zűrzavarok, a migránsáradat, a háborús gócok híreivel, a gazdasági világválságról szóló tudósításoknak és előrejelzéseknek már-már követhetetlen, alig emészthető görgetegével, és tudni vágyásunk ilyenkor – egy kis lelki kikapcsolódás okán – sokszor talán ösztönösen is a régmúlt felé fordul. Hiszen ebben a világban, a környezetünk által gyakran elvárt „naprakészség” banalizáló csömöre nélkül kedvünkre meríthetünk a história feneketlenül mély tavából. Ezek az érdekes, szórakoztató és sokszor egyszersmind tanulságos történetek az időszerűség fojtogató görcse nélkül kalauzolnak el bennünket a régmúlt színes világába, a történeti ritkaságok kincsestárába.

A székely nép története

A székely nép története az egyik legérdekesebb részét képezi a magyarság történelmének. A székelyek erdélyi megjelenésüktől kezdődően, vagyis már a 13. századtól mindig a magyarok segítői és támaszai voltak, azonban eredetüket tekintve több elmélet létezik, és egyelőre nincs olyan felfogás, mely teljes mértékben és bizonyított módon igazolná a székelyek származásának kérdését, magyarsághoz viszonyított külön népként értelmezhető megjelenésüket.

A legújabb kutatások is figyelembe véve, négy elképzelés lehetséges eredetük kérdésében. Az első szerint a székelyek kezdetektől fogva magyarok voltak, akik a magyar királynak nyújtott katonai szolgálat fejében kapták kiváltságukat. Így különálló elnevezésük tehát nem abból ered, hogy egy másik népként, hanem abból, hogy egy különálló „foglalkozást” folytatókként kezelték őket.

A második elképzelés szerint a székelyek valójában a honfoglalásunk előtt öt évszázaddal, vagyis 400 körül, a Kárpát-medencébe érkező hunok leszármazottaival azonosak. Ezt a felfogást Anonymus említi először, a Gesta Hungarorumban.

A harmadik felfogás szerint a székelyek eredendően egy másik népet alkottak, akik még a honfoglalást megelőzően csatlakoztak a magyarokhoz türk segédnépekként. Később a kalandozó magyarok elő- és utóvédjét alkották.

Végül a negyedik elképzelés László Gyula (1910–1998) történészhez kapcsolódik, aki a kettős honfoglalás elmélete szerint a 670 körül – először – a Kárpát-medencébe érkező griffes-indás motívumokat használó ma még ismeretlen népcsoporttal azonosította őket. Azonban a négy elméletet közelebbről és alaposabban megvizsgálva, mindegyik esetében találhatunk olyan tényezőket, melyek sajnos megkérdőjelezzik az adott felfogás történetességét.

Először Anonymus írt Gesta Hungarorum nevű, 1200 körül készült művében arról, hogy a székelyek azonosak a hunokkal, majd Kézai Simon 1283-ban szintén pergamenre vetette az elképzelést. Több mint két évszázaddal később Werbőczy már Kézaitól vette át az egyre népszerűbb elgondolást és híres Hármaskönyvében közölte újra az elméletet. A Kézai krónika (Gesta Hunnorum et Hungarorum, azaz „A hunok és a magyarok cselekedetei”) a Hunor–Magor testvérek történetével kezdődik, akik után említés történik Attila fiáról, Csabáról és Aladárról. A mű szerint a két királyfi összeveszett, de mivel Aladár győzött – a germánok támogatásával –, így Csabának görög földre kellett menekülnie. A hunok azon

része, akik Csabával tartottak, a Csillagmezőnek elnevezett földön telepedtek le, és a germán törzsektől való félelmükben átnevezték magukat Szikulusznak, azaz Székelynek.

A honfoglaláskor érkező magyarok a Kárpátok előterében találkoztak a hun csoporttal, és létrejött a csatlakozás, így a Kárpát-medencébe már együtt érkeztek. A történet vizsgálatakor azonban több probléma is felmerül, például az, hogy mai tudásunk szerint Attilának nem volt sem Csaba, sem Aladár nevű fia. Viszont a 10. században élt egy Csaba nevű kalandozó vezér, aki Aba nemzetségbeli volt, ami arra utal, hogy a honfoglalás előtt a 7 magyar törzshöz csatlakozott kabarok leszármazottja lehetett. Mindebből következik egy másik elmélet esetleges helyessége, nevezetesen, hogy a székelyek talán valóban azonosak a kabarokkal.

A kettős honfoglalás elméletével kapcsolatban: a hivatalos történettudomány jelenleg elismeri, hogy 670 körüli évekből származó leletanyagban valóban felbukkantak új motívumok, melyek egy bizonyos griffes-indás nép nyomaira utalnak. Az adott időszakban a Kárpát-medencében megjelent nép eredetét illetően azonban már megoszlanak a vélemények. Ugyanis nincs megfelelő bizonyíték arra, hogy valóban magyarok – vagyis a székelyek ősei – ettek volna, sokkal inkább feltételezhető, hogy egy bolgár–török–onogur népegről van szó, akik az avar uralmat váltották fel. A dél-országi sztyeppén élő onogur kevert népegről a kazár terjeszkedés miatt a 7. század közepén háromfelé vált. Egy részük létrehozta a Balkánon Bulgáriát (680) egy részük helyben maradt a Volgánál, és egy részük Kuber vezetésével benyomult a Kárpát-medencébe. László Gyula róluk feltételezte, hogy magyarok. A professzor állítását arra építette, hogy egymásra vetítette a Szent István kori magyar nyelvű népcsoportok és a griffes leletek térképeit, és meglepő egyezéseket talált. Azonban az elgondolás hiányossága, hogy a földrajzi egyezésem túl, egyáltalán nem bizonyítható az időbeni egybeesés.

Az a feltételezés, hogy a székelyek kezdetektől fogva, mindig is magyarok voltak, és a székely név valójában nem egy népet takar, hanem a magyarok egy olyan csoportját, akik íjászával és könnyűlovassal harcmódot alkalmazásával küzdöttek a magyar fejedelmek és királyok oldalán. Az elmélet azonban semelyik részletében nem bizonyítható, ugyanis nem létezik olyan forrás – oklevél, összeírás, egyéb lelet – amelyben a „székely” kifejezés olyan hasonló formában fordulna elő, mely magyarázatot adna a magyar nyelvben bármilyen fegyverrel, katonával, harcossal kapcsolatos, vagy ezekkel rokon kifejezésre. Viszont tény, hogy ősi forrásaink mindig külön kezelték a székelyeket. Tehát különállásuk sokkal inkább egy valóban másik népre, mint „csupán” egy katonáskodó rétegre utal. A székelyek ugyan mindig is magyarul beszéltek, lehetséges, hogy a honfoglaláskor más nyelvet beszéltek, majd később vették át a magyart.

Székelyekként való első hiteles említésük 1116-ból való, amikor II. István a csehek elleni harcokban besenyő és székely elővédet alkalmazott.

Később a 12-13. században a székelyek a határok menti területre lettek letelepítve, határvédelmi feladatok céljából, majd nagyjából 1200-tól megkezdődött Erdélybe telepítésük, mely körülbelül 1270-re fejeződött be. A magyar területekről az Erdélybe való átköltözés során többször előfordult, hogy a székelyek magukkal vitték eredeti helyneveiket, például Sebes helyiség nevet, melyből később Erdélyben Sepszi szék lett. Az 1270-es esztendőben V. István kialakította a hetedik székely széket (katonai-bírói egység), Aranyos szék néven. Így a székely székek a következők lettek: Csík szék, Maros szék, Udvarhely szék, Nagysink szék, Sepszi szék, Orbai szék, Aranyos szék és Kézdi szék.

Közülük a későbbi korokban néhány egyesült, új neveket létrehozva, például 1562-ben, amikor létrejött Három szék a következők egyesülésével: Kézdi szék, Orbai szék és Sepszi szék. (Létrejöttek úgynevezett fiúszékek is például Csíkszék fiúszéke lett Gyergyó szék és

Kászon szék, és előfordult, hogy az egyik szék bekebelezte a másikat, mint például Miklósvár szék, melyet Sepsi székbe olvasztottak.)

A székelyek erdélyi megjelenésével majdnem egy időben kezdődött, 1141 körül a szászok betelepítése is. Ekkor II. Géza király a székelyek egy részét még keletebbre költöztette, az új népcsoport letelepítése miatt. Az első székely ispán (a legfőbb katonai, közigazgatási és bírói vezető) kinevezése 1228-ból való, vagyis a király általi garantált különállásuk ekkor kezdődhetett. Közben a (központi) Magyarország területén maradt székelyek lassan beolvadtak a magyarságba.

A székelyek történetéről szólva, mindenképpen említést érdemel a székelyek kivívott kiváltságainak említése, melyek közül a legjelentősebb az adómentesség és a kollektív nemesség volt.

Az adómentesség fejében a székelyeknek katonáskodniuk kellett, vagyis háborúk esetén kötelesek voltak a király felszólítására saját költségükön hadba vonulni. Az adófizetés mentessége alóli egyetlen kivétel az ököradó volt. Az ököradó a király házasságkötése, gyermekének megszületése, illetve koronázása esetén volt kötelező! Az ököradóval volt összefüggésben az 1506-os konfliktus is, amikor II. Ulászlónak fia született – a későbbi II. Lajos – ám a székelyek megtagadták az ököradót, arra hivatkozva, hogy korábban azt már megfizették, amikor Ulászlónak megszületett a lánya. A vita háttérében az állt, hogy mindaddig nem került tisztázásra, hogy kizárólag az első gyermek születésekor, vagy az első fiú trónörökös megszületésekor kell-e fizetni az ököradót. Végül a király Istvánfy nevű írnoka hivatalosan is rögzítette a végleges álláspontot, mely szerint a trónörökös születését és nem az első gyermek születését kell alapul venni!

Minden székely szabad, tulajdonától meg nem fosztható, egymással egyenlő volt, vagyis úgynevezett kollektív nemességet élvezett. A földet kollektívan birtokolták, vagyis a falué volt minden föld, ebből el nem adható parcellákat művelt meg mindenki. Mindezek ellenére idővel mégis kialakultak különbségek, például akkor, ha valaki művelésbe vett egy fától kiirtott részt, vagy malmot épített. Ezzel kapcsolatban konfliktusok is létrejöttek, amikor idővel elfogytak a felosztható földek, és az új földet „igénylő” székelyek beleütköztek azon társaikba, akik a közös területeken kívül kaptak a királytól földeket, vagy egyszerűen vásároltak maguknak területeket. A székelységeen belül így idővel három társadalmi réteg alakult ki: a főemberek rétege, a lófők közössége, vagyis az öröklődő címeket viselők és tisztségviselők csoportja és végül a közsékelyek.

Amikor a népesség növekedésével a kiosztható földek végképp elfogytak, a közsékelyek elszegényedtek, és a korábbi gyakorlattól eltérően, már csak gyalogosan tudtak hadba vonulni. Sokuk egy-egy főember földjén kényszerült dolgozni, sőt adót is fizetett. 1466-ban Szentgyörgyi János erdélyi vajda már egyben székely ispán is volt, ami azt jelentette, hogy az önálló székely vezetés megszűnt, és a székelység közvetlenül a vajda alá tartozott.

Alig egy évszázaddal később, 1562-ben kitört a székely felkelés. Kiváltó okai közt szerepelt az önállóságvesztés és az általános elszegényedés mellett, a sok török elleni háború szerepelt, mely iszonyatos terheket rótt a székelyekre, lévén, hogy kötelességük volt hadba vonulni, és így nem tudtak gazdálkodni. Szapolyai János magyar király ráadásul külön adót is kezdett szedni a székelyektől, így végül fia, János Zsigmond erdélyi fejedelem (ur. 1560–1571) idején tört felszínre a nyílt lázadás. A felkelést az uralkodó leverte, és az országgyűlés végképp eltörölte kiváltságaik nagy részét, és külön várak épültek féken tartásukra.

A székelyek tömegesen vettek részt a magyar szabadságharcban, képviselőik a magyar nemzet részének tekintették a székely népet. Az első világháborús magyar vereség és az 1920-as trianoni békediktátum után Székelyföld Románia része lett. Az 1940-es második bécsi

döntéssel a terület visszakerült Magyarországhoz, 1944-ben szovjet és román csapatok foglalták el, az 1947-es párizsi békeszerződéssel pedig Székelyföld újra román fennhatóság alá került.

A legutóbbi, 2011-es romániai népszámláláskor a mai értelemben vett Székelyföld területén 810 367 főből 581 159 vallotta magát magyarnak, ők tették ki az ottani lakosság 71,72 százalékát. A román hatóságok különösen 1960 és 1989 között, a kommunista uralom időszakában jelentős asszimilációs-beolvasztó politikát folytattak a székelyekkel szemben. Székelyföld területe jelenleg a központilag irányított román államigazgatás fennhatósága alá tartozik; az 1990-es évektől mostanáig a magyarság szószólói folyamatosan megfogalmazták és megfogalmazzák az igényt Székelyföld területi autonómiájára.

A jászok eredete

A jászok egy indoiráni nyelvű nép, az alánok leszármazottai. Legközelebbi rokonaik a Kaukázusban ma élő oszétok. A jászok Magyarországra a kunokkal egy időben, a 13. század közepétől települtek be, de a folyamat csak a 14. században fejeződött be. Nyelvük a 16. században kihalt, de jász identitásukat megőrizték.

A jászok neve az ókor végén a Szir-darja mellett élő, indoiráni nyelvet északi ágába tartozó nyelvet beszélő ásziktól ered., akik zöme a Kr.e. 1. században elhagyta a közép-ázsiai őshazát és egészen a Kaukázus vidékéig jutott, ahol az évszázadok során beolvadt a vele rokon alán népbe. A 9. századtól a muszlim forrásokban az ási és alán nevek váltakozva szerepelnek, végül a mongol kor után az alán népnév végleg eltűnik a Kaukázus vidékére vonatkozó leírásokból.

Korabeli források említik, hogy a mongol támadásokat az oroszokkal és a kunokkal szövetségben próbálták feltartóztatni, sikertelenül. Az első szórványos betelepülések a kunokkal együtt, a mongolok elől menekülve történt, IV. Béla magyar király (ur. 1235– 1270) idején. További betelepülésük fokozatosan zajlott.

A tatárjárást követően számottevő jász népesség volt a megsemmisült Kunország (latinul Cumania) keleti részén, a mai Moldva és Havasalföld területén. Nagy létszámukat mutatja, hogy 1283 körül a bizánci császár a birodalom határainak védelmére 10 ezer jászt telepített le a Bizánci Birodalom határvidékére. Moldva egész területét Alani névvel jelöli Angelino Dulcert mallorcai térképész 1330-as években készített térképe. Más 14. századi források Moldva területét mint alán fejedelemségeket írják le. I. Bogdán moldvai fejedelem 1342-ben szinte teljes egészében elűzte az itt élő jászokat, Jászvásár (Iași) városa azonban a mai napig is őrzi nevüket, jelezvén hogy a kunoktól eltérően tartós településeket hoztak létre és életmódjukban is különböztek tőlük.

A magyarországi letelepedés fő helyszíne a mai Jászság (az Alföld északi részén, a Tarna és a Zagyva folyók völgyében, az Északi-középhegységtől délre) területe, de találunk jász települést a Pilisben és Esztergom környékén is, ezek valószínűleg a király közvetlen kíséretéhez tartoztak. A jászokat, mint a kunoktól önálló népet először Károly Róbert 1323-ban kelt oklevele említi először, mint „jazonokat”. Az oklevélben felsorolt 18 jász úr közül 11 keresztény, 7 pogány, de az apáik egyike sem viselt keresztény nevet.

A jászok székekbe szerveződtek, kapitányokat választottak. Legfőbb bírójuk a nádor volt. Az egy tömbben lakó jászok szervezeti kerete Berényszék volt, de voltak az országban szórványtelepüléseik is.

Sikerült nekik megőrizni nyelvüket és külön népiségüket egészen Mátyás koráig, amikor is 1474-ben a ferencesek kaptak jogot arra, hogy mint a jászokat katolikus hitre térítő rend,

templomot és rendházat építhessenek Jászberényben. Ezt követően a jászok összeolvadtak a környező falvak magyar lakosságával, és alig egy évszázad alatt elveszítették nyelvüket is.

Érdekesség: a jászokat latin nyelvű okleveleinkben Luxemburgi Zsigmond korától a 18. század elejéig philistaei, philistaei seu jazones néven is említették, mivel a bibliai filiszteusok utódainak tartották őket.

A székely zászló, a székely ősi szimbólumokkal, a Nappal (illetve a Nap stilizált változatával) és a Holddal lett díszítve

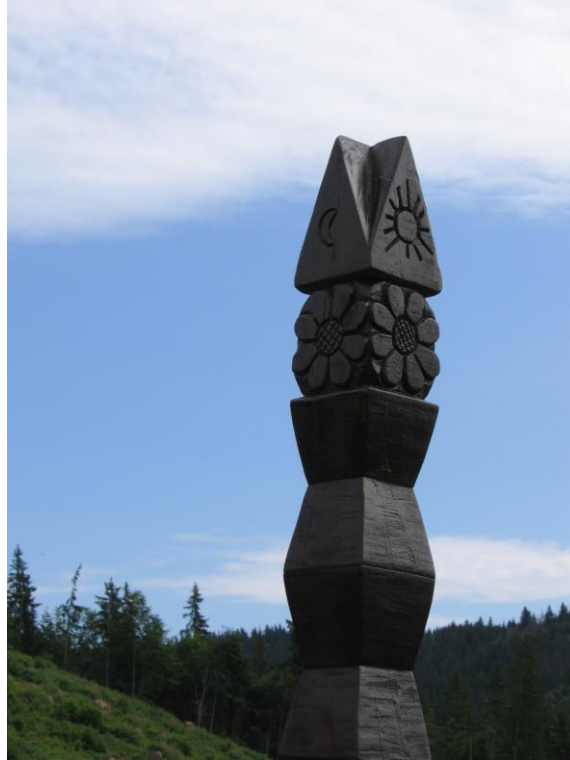

Székely lobogó a budapesti Országház egyik erkélyén

Kopjafa a csíkszeredai Márton Áron Gimnázium udvarán

Kopjafa a székely szimbólumokkal

*Székely Mózes (1553–1603), Erdély egyetlen székely származású fejedelme
(Miholcsa József alkotása)*

Egy máréfalvi porta gazdagon faragott és festett székelykapuja

Férfiak jáász népviseletben

Lehel kürtje, a jászok féltve őrzött ereklyéje, melyet a jászberényi Jász Múzeumban őriznek

Jász népviselet

Jász hímzés